

Збірка ігрових вправ

для розвитку критичного
мислення та творчих здібностей
учнів початкових класів

Збірка вправ, які сприятимуть розвитку критичного мислення учнів та розвитку творчих і пізнавальних здібностей учнів, уміння вільно та грамотно висловлюватися в різних ситуаціях при спілкуванні.

Комунікативні вправи виконують функції:

- 1) навчальну – розвиток уміння сприймати інформацію різної модальності;
- 2) розвивальну - гармонійний розвиток особистості для реалізації творчих можливостей;
- 3) виховну - психокорекція поведінки учнів в різних моделях життєвих ситуацій;
- 4) релаксаційну - створення позитивної атмосфери відносин та роботи учнів на уроках.

Матеріали дібрані з урахуванням сучасних вимог до розвитку особистості учнів.

Вправи - розминки

1. «Знайомство» - учні себе презентують себе як:

- читач;
- світ захоплень;
- ким мрію стати;
- моє ім'я;
- моя родина.

2. «Крісло автора» - один з учнів від імені автора твору розповідає свою біографію.

3. «Підняти настрій»:

а) словами з якогось вже вивченого тексту учень розповідає про свій настрій;

якщо настрій позитивний і є учні з добрим настроєм – вони разом заохочують літературним матеріалом тих, у кого інший настрій;

б) якщо настрій негативний, то виступаючого клас підтримує літературним матеріалом.

4. «Який ти?» - назви тварин або малюнки розміщені по периметру кабінету. Учні групуються за власним вибором малюнка або надпису. Використовуючи літературний матеріал або науковий описують характерні риси, які пов'язують їх з обраною

твариною. Аргументують свій вибір.

5. « Уяви себе» - діти пробують уявити себе на місці квітки, крапельки води, молодого деревця,пташеня, джерельця. У вибраному образі дають інтерв'ю:

- Звідки ти? Що ти бачиш навколо?

- Чого або кого ти боїшся?

- Що любиш?

- Про що ти мрієш?

- З ким ти хочеш дружити?

6. « Кому і за що?» - учні по черзі передають символ успіху (зірка, квітка, логотип класу «соняшник») і розповідають кому і за що дарують (найкраще працював на уроці, самий активний, справжній товариш-партнер).

7 . «Логічний ланцюжок» - перший учень називає будь-яке слово, другий додає своє та пояснює свій вибір (іменник + дієслово або прикметник, асоціація з якимось образом і т.д.)

8.»Добре – погано» - для розвитку критичного сприймання докiлля, бачення взаємозв'язку в природі учні поділяються на дві групи «добре» + та «погано – «.

До вибраного слова підбираються аргументи « + або –«.

Наприклад, слово «сміх» :

« добре» - якщо людина сміється, то їй добре на душі;

« погано» - сміх може бути не своєчасним;

« добре» - сміх як наявність почуття гумору;

«погано» - якщо людина насміхається з когось .

Наприклад, слово « зима»: «добре» - час багатьох свят;

«погано» - холодна пора, на вулиці багато не погуляєш;

«добре» - надзвичайно красиві краєвиди;

«погано» - голо лід, травматизм, простудні захворювання;

«добре» - природа відпочиває після літа;

« погано» - важкий час для тварин.

9. «Літературний телефон» - перший учень розпочинає переказ (3 – 4 речення) ,другий повторює останнє речення першого учня та ще й доповнює свої речення і т.д. Таким чином переповідається зміст твору, створюється загальний сюжет оповідання.

10. «Відгадай» - учень вибраним уривком з якогось твору описує когось або щось. Інші учні відгадують об*єкт опису.

11.»Хто більше?» - перший учень називає автора за власним вибором, другий повинен назвати твори цього автора, а третій учень – літературних героїв з творів обраного письменника.

12. «А от у нас...» - учні розділяються на групи . Використовують прочитані твори, уявляючи себе на місці героїв:

- А от у мене таке було....!

13. «Сюжет навпаки» - учням пропонується малюнок до твору. Діти в групах по черзі замінюють сюжет навпаки.

14. « Викрутаси» - учням пропонуються прості фрази, кожній групі своя. Група повинна передати зміст фрази іншими словами. Наприклад: « За календарем сьогодні понеділок 16 вересня».

Протилежний варіант : Після неділі 15 вересня наступив наступний день».

15. «Причини та наслідки» - кожна група отримує запис нескладної життєвої ситуації. Учня треба проаналізувати причини виникнення ситуації, уявити розвиток подій далі й наслідки ситуації.

- Сергійко загубив ключі від квартири.

- Еля не виконала домашнє завдання.

16. «Пересуд» - за власним вибором, за допомогою лічилки обираються : « герой, адвокат, обвинувач «.

Учень в ролі літературного героя опиняється на його місці, розповідає про те, що з ним трапилося. «Адвокат» знаходить пояснення, аргументи на користь героя, а «обвинувач» засуджує, критикує героя. Потім можна поміняти учнів ролями. Можуть бути «свідки» на захист або обвинувачення.

17.»Розпізнай» - за допомогою асоціації учні навчаються діагностувати якогось літературного героя. Один з учнів таємно обирає літературний образ. Інші учні за допомогою питань та відповідей з'ясовують, хто ж він є.

Кожен має право на одне пряме питання:

- Це Том Сойєр?

18. Ввічливе «ні» - перша група гравців робить членам другої групи різні пропозиції, накази, прохання. Друга група учнів аргументовано, тактовно, впевнено відмовляє.

19. «Екскурсивод» - перша група учнів – гості країни.

Вони задають різноманітні питання. Друга група дітей відповідає на питання, використовуючи набуті знання.

20. «Телепортація» - учні працюють в парах, групах.

Фантазують на визначену жеребкуванням тему або літературний твір. По черзі презентують свою роботу:

- Ми завітали у світ міфології.
- Наші предки слов'яни.
- Розмова з Кобзарем.
- По казковим стежинкам.
- Зустріч з байкарем.
- Разом з героями В.О.Сухомлинського.
- Як словом можна все змінити.

21. «Чудасія» - кожна група дітей отримує тему, презентують свої нароби.

- Уявіть чудасію:
- в нашому класі учень-папуга;
- всі шкільні речі стали розмовляти;
- уроки проводяться не в кабінеті, а на хмарці, в доісторичній печері, на березі океану, в джунглях Амазонки;
- слова ... з'єдналися і щось утворилося:

«шафа + риба», «небо + олівець», «цукор + будинок».

22. «Словограй» - кожен з учнів в парі придумує по 3 слова. Обмінюються між собою і складають з цими словами речення.

23. «Турліт» - (літературний туризм) – кожна група гравців отримує своє завдання:

- до назви столиці країни треба назвати саму країну, літераторів цієї країни, їхні твори;
- до назви країни треба назвати столицю країни, літературних героїв;
- прізвище письменника, а назвати з якої країни він, столицю цієї країни, його твори.

Учням можна працювати з картою, довідковою літературою.

24. «Точка зору» - учні працюють в групах, обирають ситуацію, аналізують її:

- що значить нехтувати правилами спілкування з точки зору рідних, друзів, сусідів;
- що значить відставання в навчанні з точки зору навчальних предметів, органів людини, однокласників.

25. «Термінатори» - учні комбінують префікси, корені, утворюють нові терміни (анти-, віце-, три-, паро-, водо-, супер-, мікро-,

максі-, міні-, аква-, авто-).

Аргументують свої « винаходи». Наприклад:

«аквапес, міні хмарочос, максі крапля, мікровізор, суперчайник, водонокль, віцеучень, три буквар,антиклей».

26. «Новачок» - дітям пропонується сюжет якогось твору, 10 слів з цього твору, а одинадцяте слово ніби зайве за змістом, але учні повинні вставити його в сюжет ,який при цьому може змінитися. Наприклад : «Казка про царя Салтана» (цар, цариця, царевич, острів, царівна Лебідь, воїни, злодії, корабель, комар + 11 е слово «комп'ютер»).

27. «Як народ скаже ...» - учні отримують у вільному виборі якесь з народних прислів'їв. Може бути спільна тема або різні теми. Діти аналізують зміст прислів'я, зачитують при всіх і наводять приклад життєвої ситуації до прислів'я.

28. « Загадкова скринька» - учні в групах створюють загадки на спільний образ, на різні теми. Один з ігроків зачитує, а інший спробує бути мім демонстратором до відгадки.

29. «Галерея питань» - дітям пропонується до уваги сюжетний малюнок або репродукція картини. Ланцюжком треба швидко поставити до зображення найбільше питань.

30. «Чотири кути» - за надписами «Білокоса зима», «Золота осінь», « Смарагдова весна», «Щедре літечко» учні групуються за часом свого народження. Кожна група презентує свою пору року, використовуючи літературні твори,прикмети, прислів'я, пісні.

31. Робота з прислів'ями, прикметами, приказками «Редактор»:

- відновити речення з пропущеними голосними;
- відновити деформоване речення;
- за поданим початком правильно доповнити;
- «плутанка» - відновити відповідність половинок речень:

А) Хто багато говорить / і мовчить

Б) На словах медок /той мало робить

В) Весна красна квітами / а на серці льодок

Г) Вмієш сказати, вмій / а осінь плодами

Д) Посій у пору,будеш мати / то дощів не просять

Е) Як сіно косять, / зерна гору

Є) Лиха конем не / там пироги пісні

Ж) Де слова масні / об'їдеш

32. «Ілля - мандрівник» - школярам необхідно вставити імена в пропоновані тексти:

а) в прислів'я –

- Держись Х...., іде зима (Хома)

- До М..... не сій гречки і не стрижи овечки. (Миколи)
- Для нашого Ф..... не страшна робота. (Федота)
- Ваша К..... нашій О..... двоюрідна сестра . (Катерина, Орині).
- Я свою вину на І..... не зверну. (Івана)
- Розказав М..... рябої кобили сон. (Мирон)
- Хто про Х, а він про Я..... (Хому, Ярему)
- У всякої Ф..... свої одговори. (Федорки).
- Казала Н....., як удасться . (Настя)
- Засмієсь, М....., дам копійку. (Матвійку);

Б) в загадки:

- Чорний І....., дерев'яний каптан, де носом поведе, там помітку кладе. (Іван, олівець)
- Сидить П....., на коні верхом, книги читає, а грамоти не знає. (Пахом, окуляри).

33. «Швидка рима» - треба швидко до поданого слова кожному учню з групи підібрати рими:

- рама – програма, діорама, Алабама, піжама, панама;
- дочки - сорочки, морочки, грибочки, квіточки, гілочки.

-

34. «Віршик захворів» - відновити порядок рядків у вірші:

А) Шлють останній «Прощавай!»,

Забирають в теплий край,

Літечко з собою кличуть;

Журавлі летять, курличуть.

Б) Киця любить, як по спинці,

Кашку й молоко дають,

Гладжу кішечку свою,

Як дарую їй гостинці.

35. «Воїни-антоніми» - треба швидко, естафетою, підібрати до потрібного слова антоніми. Виграє група з найменшою кількістю вибулих гравців:

аборигени – прибульці, агресивний – мирний, баба-дід,

аромат - сморід, бадьоро – мляво, безсмертя - забуття,

брат – сестра, вечоріти – світати, вигадка – реальність,

все – ніщо, ганьба – честь, гора – долина.

36. Влучне порівняння – треба до персонажів нового

твору підібрати порівняння, які характеризують

героїв: «Блудний син. Велике цабе. Вийшовши

сухим з води. Гостра на язик. Сміливий, як заєць.

Задніх пасе. Мов баран на нові ворота. Мов з хреста

знятий. Наче громом прибитий».

37. «Ігрослов» - перетворити діалог в монолог або монолог в діалог та театралізувати його.

38. Діалогічна майстерня – учням пропонувати твір або опис предмета, природи. Необхідно розробити та вставити в текст діалог.

39. Діалог-мім – група з 2-3 учнів, раніше підготовлені, демонструють рухами, мімікою

спілкування між собою або аудиторією класу.

Діти відповідно озвучують бачене. Виграє той, хто правильніше підібрав пояснення.

40. Відновлення деформованого діалогу:

- Мурчика маленьким та хворим я знайшов на сходинках біля своєї квартири.

- Який гарний котик у тебе, Сашко?

- Як це він вилікував тебе? Хіба так можна?

- Уявляєш, спочатку я його врятував ,а потім він мене вилікував!

- Так, я щось чула про властивості котів, але не сприймала це серйозно.

- Коти – магічні істоти. Вони можуть лікувати, попереджати про небезпеку.

- А може і мій пес Чарлі щось таке вміє?

Придивлюся.

41. Діалоги перевтілення – учні уявляють себе в образі тварин, рослин ,предметів, істот, явищ.

Складають діалоги між собою:

- щоденник і ручка;
- дошка і парта;
- хмарка і дерево;
- кольори світлофора;
- зима і весна.

42. Складання рекомендацій: « На екскурсії»:

- * під час поїздки не відволікайте водія розмовами;
- * дотримуйтесь правил безпеки в дорозі;
- * під час руху не можна ходити по салону автобуса;
- * пам'ятай – під час руху не можна їсти й пити;
- * не засмічуйте салон;
- * пам'ятай – доброзичливість у спілкуванні під час подорожі - запорука успішної екскурсії;
- завжди май при собі особисті предмети та міні аптечку.

43. Діалоги – міркування - за змістом приказки,

прислів'я , фразеологізму діти розмірковують чи завжди сказане дійсне.

«Які батьки, такі й діти».

«Як змолodu не було, то й на старість не чекай»

44. Діагностичний діалог: учні за допомогою діалогу діагностують свої знання з певної теми.

45. За вибраними реченнями з діалогу до певного тексту стисло переказати зміст.

46. Діалог – дискусія : учням пропонується суперечливе твердження. Клас розподіляється на 2 групи, які представляють протилежні погляди:

- «Кішка з собакою не можуть дружити».
- «Сама цікава професія – космонавт».
- «Курка – птах, значить – літає».
- «Головне не слово, а діло.»

47. Розминка «Я все знаю» - відповіді миттєві:

- * щось сухе(сушняк);
- * великий ліс з переважанням сосни (бір);
- * заметіль (хурделиця, віхола);
- * невеликий, переважно листяний ліс (гай);
- * збирання хлібних злаків (жнива);
- * скупчення квітів або плодів на на одній гілці (китиці);
- старовинний український народний струнний інструмент (кобза);
- парубок (легінь);
- низький чоловічий голос (бас);
- сухе гілля (хмиз);
- казкова лісова істота в образі гарної дівчини (Мавка);
- поле (лан);
- багатий одяг (шати);
- хлібина (паляниця);
- як-небудь (так-сяк);
- посіяне восени буде зимувати під снігом (озимина);
- пісня (співанка);
- дрібний густий дощ (мряка);
- розлив річок (повінь);
- вишивання (гаптування);
- великий ліс, хащі (пуща).

48. «Веселе КУ» - бліц-розминка:

- Уважно слухайте, правильно сприймайте,

Швидко визначення підбирайте!

- П'ятачок хотів подарувати Іа , але не доніс (кулька);
- геометричне тіло (куб);
- мама золотого яєчка (курка);
- спортивна нагорода (кубок);
- острів-країна (Куба);
- царство апетиту (кухня);
- велика родичка молота (кувалда);
- напій з верблюжого молока (кумис);
- трав'яниста рослина «баба - лікувальниця» (кульбаба);
- особистий ідеал людини (кумир);
- металева майстерня (кузня);
- «На городі молода

Пишні коси розплела,

У зеленії хустинки

Золоті хова зернинки» (кукурудза);

- вид зарядження зброї (куля);
- привітання півня (ку-ку-рі-ку);
- одяг для купання (купальник);
- жінка або чоловік, які хрестили вашу дитину (кум, кума);
- маленький лісовий хижак (куниця);
- відокремлене місце в вагоні (купе);
- родич білета, квитка (купон);
- вид верхнього одягу (куртка);
- східна приправа (куркума);
- пісня журавлів (курликання);
- шматок (кусень);
- частина геометричної фігури (кут);
- офісний працівник, який доставляє документи (кур'єр);
- обрядова страва на Різдво (кутя);
- вид рослин (кущі);
- чимала кількість чогось (куча);
- ім.*я чоловіка (Кузьма);
- напрям руху (курс);
- місто в Грузії (Кутаїсі).

49. «Всюдисуще КАР»

Бліц – розминка :

- жіноча зачіска (КАРе);

- жіноче ім'я (КАРина);
- міцний папір (КАРтон);
- головний убір (КАРтуз);
- острова в Атлантичному океані (КАРиби);
- ліліпут (КАРлик);
- деталь автомобіля (КАРдан);
- на ньому тримаються штори (КАРниз);
- хутро (КАРакуль);
- костюмований бал (КАРнавал);
- дитячі гойдалки (КАРуселі);
- цукерки (КАРамель);
- овоч (КАРтопля);
- місто (КАРаганда);
- пустеля в Середній Азії (КАРакуми);
- риба (КАРась);
- частина одягу для ключів (КАРман);
- злий казковий герой (КАРабас).

50. Розминка «Розумна дитинка» мета грами:

* Починаєш з «р» читати – будеш плавати, пірнати.

Коли ж «Р» на «П» змінити – (річка – пічка).

• Читаєш з «Г» - на неї птах сідає,

Зміниш «Г» на «Б» - звірятком пострибає.

51. Вправа «Знайди зайве слово»

Мета: Навчити знаходити спільні та відмінні риси явищ чи предметів.

Час: 5–10 хвилин.

Хід вправи:

Учитель пояснює учням, що серед названих слів є зайве, а їм потрібно його визначити. Учень має не лише знайти зайве слово, а й аргументувати свій вибір. Якщо дітям важко обрати слово одразу, розберіть кожне слово у рядку: що у них спільного, яке слово не відповідає загальній характеристиці.

Легший рівень:

Хоробрий, злий, відважний, сміливий.

Яблуко, слива, огірок, груша.

Молоко, сир, сметана, хліб.

Година, хвилина, літо, секунда.

Ложка, тарілка, каструля, сумка.

Сукня, светр, шапка, сорочка.

Мило, мітла, зубна паста, шампунь.

Береза, дуб, сосна, суніця.

Книга, телевізор, радіо, магнітофон.

Складніший рівень:

Дощ, сніг, град, блискавка, мряка.

Бавовна, вовна, нейлон, льон, шовк.

Неживий, апатичний, млявий, знімілий, чутливий.

Кидати, штовхати, жбурляти, метати, розкидати.

Бук, ясен, ялина, верба, клен.

Вишневий, червоногарячий, бордо, малиновий, шафрановий.

Кінь, вовчиця, лань, кобила, вівця.

Нарцис, гладіолус, пролісок, хризантема, тюльпан.

52. Вправа «Головне та другорядне»

Мета: Навчитися ціле поняття розкладати на компоненти та визначати пріоритети.

Час: 5 хвилин.

Хід вправи:

Учитель називає поняття та формулює з чого воно складається. Учні мають обрати з кількох слів одне чи два, без яких поняття втрачає зміст, не може існувати. Наприклад:

Гра – гравці, штраф, карти, правила, доміно.

Війна – гармати, літаки, бій, солдати, командування.

Юність – любов, зростання, підліток, сварки, вибір.

Чоботи – каблук, підошва, шнурки, застібка, халява.

Сарай – стіни, стеля, тварини, сіно, коні.

Дорога – асфальт, світлофор, рух, автомобілі, пішоходи.

53. Вправа «Знайди помилку художника»

«Знайди помилку художника» – цілий напрям ігор, що розвивають логічне мислення. Редакція освітнього проекту «На урок» підготувала декілька наочних матеріалів для гри у молодшій школі.

Мета: Розвиток уваги та вміння аналізувати картину в цілому та кожний її елемент окремо.

Час: 10–15 хвилин.

Хід вправи:

Учитель розповідає дітям, що художники часто бувають розсіяними і, малюючи картини, припускаються помилок, тому потрібно знайти, що ж намальовано неправильно. Важливо, щоб учні аргументували свої відповіді. Наступним кроком може стати малювання власних зображень з помилками. Діти можуть обмінятися такими малюнками та прокоментувати їх. Поєднайте заняття з розвитку логічного мислення та урок образотворчого мистецтва!

54. Вправа «Знайди заховані предмети»

Мета: Розвинути увагу та навчитися із загального виділяти окремі елементи.

Час: 5 хвилин.

Хід вправи:

Запропонуйте учням уважно подивитися на малюнок та знайти, які речі заховано всередині інших предметів. Цікавіше працювати у компанії! Тож нехай декілька груп позмагаються, хто більше предметів знайде!